

МАКТАБ СПОРТИ МОНИТОРИНГИ ВА УНДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН АЙРИМ АТАМАЛАР, ТУШУНЧАЛАРНИ ҚЎЛЛАНИШИ МУАММОЛАРИ

Убайдуллаев Рахимжон Муродилович

Жисмоний тарбия назарияси кафедраси ўқитувчиси

Сайдолимов Жавохир

Жисмоний маданият йўналиши 1-курс талабаси

Фаргона давлат университети

Аннотация Жисмоний мадания назарияси ва спорт ўқув предмети атмалар ва тушунчалари, уларнинг қўллашдаги нўқсонлар. айрим атамаларнинг мазмунига оид шарҳлар. Соҳа мутахасислари, бакалаврлари, магистрантлари учун мулжалланган.

Таянч сўзлар ва иборалар. Давлат таълим стандарти; атама; тушунча; мониторинг; ҳаракатга ўргатиш; “жисмоний юклама”; кламани ҳажми”; ”интенсивлик”; юкломанинг меъёри”; “жисмоний маданият”, “жисмоний тарбия”, “жисмоний етуклик”, ”жисмоний камолот”, ”жисмоний баркамоллик”, “жисмоний тайёргарлик”; жисмоний статус”

Аннотация. Теория физической культуры и спорта рассматривает термины и понятия, недостатки в их применении. комментарии к содержанию некоторых терминов. Предназначены для специалистов отрасли, бакалавров и магистров.

Основные слова и фразы. Государственный образовательный стандарт; понимание; мониторинг; обучение действию; «физическая нагрузка»; объем зажима; ”интенсивность”; скорость нагрузки”; «физическая культура», «физическая подготовка», «физическая зрелость», «физическая зрелость», «физическое совершенство», «физическая подготовка»;

Махсус адабиётларнинг, жумладан мактаб жисмоний маданияти ва спортга оид мамлакатимизда амалда фойдаланилаётган директив ҳужжатлари – “Жисмоний маданият фани ДТСлари”, “Мактаб жисмоний маданият фани давлат дастури”нинг ўқув материалларини тахлили, мактаб жисмоний маданияти ва мактаб спортга оид атамалар ва тушунчаларни ҳаракатга ўргатиш ва жисмоний маданият таълимида ўқувчиларнинг кичик, ўрта ва катта мактаб ёшидагиларида қўллаш жараёнини такомиллаштириш зарурияти мавжудлигини аниқладик.

Масалан, “жисмоний юклама”, унинг “ҳажми”, ”интенсивлиги”, юкломанинг “меъёри” (бу фақат битта тушинчада) ва бошқалар. Айниқса, спорт

жиҳозлари, спорт анжомларини номланиши, уларда бажариладиган машқларни аталиши, масалан, “қўш поя”(брусья), “якка чўп”(бревно), ”от”(конь)ва бошқа кўплаб атамалар жисмоний тарбия таълими жараёнида ўринсиз, саводсизларча қилинган таржималар давлат таълим стандартлари, фан дастурлари ва бошқа ҳатто директив ҳужжатларимизда ҳам кўзга ташланаётганлиги, фақат бугина эмас, жисмоний маданият назариясининг етакчи тушунчалари: “жисмоний маданият”, “жисмоний тарбия”, “жисмоний етуклик”, ”жисмоний камолот”, ”жисмоний баркамоллик”, “ҳар томонлама жисмоний тайёргарлик” ва яна бошқа кўплаб атама ва тушунчаларимизнинг маъноси мазмуни, уларни қўллашда саводсизликми, бепарволикми кузатилмоқда.

Уларни жисмоний маданият таълими жараёнида эътиборга олмаслик шаклланиши лозим бўлган жамиятимиз аъзосининг жисмоний маданияти даражасига салбий таъсир қилиши муқаррар. Шунинг учун ҳам фанимиз атамаларини ўқитишда мактаб ёшининг хусусиятларини ҳисобга олиш долзарблигини йўқотгани йўқ. Айниқса, радио, телевидения, матбуот журналистлари, шарҳловчилармиз соҳанинг махсус билимларисиз атамаларни қўллашда ҳарким билганича шиорини дастак қилаётганлигига гувоҳ бўлмоқдамиз.

Яна бир мисол, “Спорт педагогикаси” фанлари баскетбол, волейбол, қўл тўпи, футбол, болалар футболи (“мини футбол, влейбол ва х.к.лар”)да “тўп узатиш” деб номланадиган атамаларимиз мавжуд. Шарҳловчиларимиз бу атамани ўзларича “ узатма” деб ном беришган.”Узатма ўхшамади”, “ўзатмада хато” ва бошқалар. Биламиз атама лунда, қисқа, маъноси ўзига мос, хос бўлиши керак. Ўзатма сўзининг маъноси “тўпни берма” дегани эмасми. Маъно қани, бу битта талаб. Хуллас атамалар қандай бўлиши кераклиги илмининг қатор талаблари ва қоидалари 70 йилдан ортиқ собиқ Иттифоқ даврида, шукурлар бўлсинким мустақиллигимизнинг ман 30йилдан ортиқ даври давомида ҳам бузилмоқда.

Қайд қилинганлар жисмоний маданият таълими ва тарбияси, мактаб спорти назариясидан фойдаланишда, мактаб спорти амалиётида номувофикликларни юзага келишига сабаб бўлмоқда.

Шунга кўра биз “мактаб спорти”, “оммавий болалар спорти”, “ўсмирлар спорти”, “ёшлар спорти”, “соғломлаштириш спорти” ва ҳозирги “соғломлаштириш спорти” “катта спорт”, ”олий маҳорат спорти” тушунчаларини изоҳлашни мақсад қилмадик. ФарДУ талабаларини социологик сўровлари натижаларига асосланиб спортни “ўқув педмети” эканлигига тўхталишни лозим кўрдик.

Спорт – ўқув предмети сифатида мамлакатимиз жисмоний маданиятининг мазмунида жисмоний маданият таълими ва тарбияси жараёнининг етакчи воситаларидан бири эканлиги, спортнинг танланган тури билан мақсадли шуғулланиш кўп йиллик педагогик жараёнлиги, шуғулланувчи организми, унинг шакли, тузилмаларини хизматларини ўзгартириш воситаси, жисмининг аъзоларини ривожланиши ва унинг кўрсаткичларини ўзгариши – ривожланишига индивид умрининг турли ёши давларида лозим бўлган даражада таъсир қилишининг илмий назарий асослари яратилган. Фақат жисмининг ривожланишигагина эмас унинг ҳаракат сифатларини – кучи, тезлиги, чаққонлиги, чидамлилиги, мушакларининг эластиклиги ва бўғинларининг ҳаракатчанлигини тарбияланишига ҳам таъсир кўрсатиши соҳага оид илмий тадқиқотлар, жисмоний маданият таълими амалиётида ҳам исботланган.

Атаманинги мазмуни. Жамият жисмоний маданиятининг таркибий қисми ҳисобланган *спорт юнонча сўз* бўлиб, «*куч синашаман*», «*мусобақала шаман*» деган маънони англатади.

XIX асрнинг охири ва XX асрнинг бошларигача спортга дам олиш, кўнгил очиш, сўнг жисмонан юқори спорт кўрсаткичларига эришиш воситаси, мусобақаларда ғалаба қозониш тарзидаги фаолият деб қаралган. Ҳозирги кунга келиб эса унга инсон организмни жисмоний тарбияси, кўнгил очиш, бўш вақтни самарали ўтказиш учун организмни соғломлаштириш жараёнининг воситаси, жисмоний тайёргарликни ошириш, спорт маҳоратини ошириш мақсадида жисмоний сифатларни ривожлантириш орқали умумий жисмоний тайёргарлигини йўлга қўйиш мақсадида махсус восита сифатида фойдаланилмоқда.

Мактаб спорти – атамаси мазмунида маҳоратларини ошириш мақсадида (спорт разрядларини меъёрларини бажаришни мақсад қилиб шуғулланидиган спортчи ўқувчиларни ўзида мужассамлаштиради.

Мактаб ёши даври спорти - болалик (илк болалаик, болалик, иккинчи болалик), биринчи ва иккинчи ўсмирлик даври, илк ёшлик давларини ўзида мужассамлаштиради. Уларнинг аксарияти спорт маҳоратини оширишни асосий мақсад қилиб олмаган ўқувчилардир. Бошқачасига айтганда мактаб спорти билан шуғулланувчилар “Болалар спорт мактаблари”га танлов тестларидан ўта олмаганлар, “жисмоний статуси” кўрсаткичлари биологик ёшига нисбатан мувофиқ бўлмаган ўқувчилардан иборат бўладилар.

Лекин, анкета саволларига олган жавобларимиз натижаси орқали бизни эътиборимизни тортган сабаб юқорида қайд қилинган мактаб ўқувчиларнинг аксарияти “жисмоний тайёргарлиги кўрсаткичлари”ни яхшилаш мақсадида мактаб спортида маҳоратини ошириш мақсадида шуғулланиш ўрнига (62%) мактабнинг

жисмоний маданият тадбирлари ва уларга тайёрланишдек соғломлаштириш тадбирларини ташкиллаш ва ўтказиш машғулотларда иштирок этишни афзал кўришларини аниқладик.

Анкета саволларига жавоб беришда иштирок этганлар 8, 9, 10 синиф ўқувчиларидан 90 нафарининг 62 % соф “спорт машғулотлари” билан шуғулланишдан кўра “оммавий соғломлаштириш тадбирларида иштирок этишни ёқтиришларини эътироф этдилар. “Нима учун тадбирларда иштирок этишни афзал кўрасиз” сабабини белгиланг деган саволимизга уларнинг “тренировкаларда фойдасиз энергия(кувват) сарфлашдан” (60% дан ортиғи) зерикканликларини сабаб қилдилар.

“Мақтаб спорти тренировкаларига қатгашмаётганлигининг сабабини белгиланг” деб қўйган саволимизга респондентлармизнинг 51% мушаклар зўриқишини қилиб қувват сарфлашни ёқтирмаймасликларини; 47 % 3-4 йил мақтаб секцияларига қатнаб спорт натижалари айтарли даражада ўзгармаётган лигини; 31% сўровда иштирок этганлар мақтабнинг спорт базаси қониқтир маслигини; 29 % мақтаб спорти жиҳозларини етишмаслиги, уларни эскилиги (57%), талабга жавоб бермаслигини (61%) респондентларимиз эътироф этдилар.

Мақтаб спорти билан шуғулланаётганларнинг 43% мақтаб ўқитувчиси(тренери)нинг тенировкаларидан қониқмаслигини, 33% сўровда иштирок этганлар ўқувчилар мусобақалари аксарият ҳолатда спорт мақтабларида шуғулланувчилар учун ўтказилаётганлигини; қатнашганлар “шуғулланган билан мусобақаларнинг ўтказилмаслиги” оқибатида ўзларни синаб кўриш имконияти йўқлигини сабаб қилдилар. Умумтаълим фанларидан репититорлар билан шуғулланишни афзал кўраман деганлар сўровда иштирок этганларнинг 27% ни ташкил этди.

Хулоса қилиб шунни айтиш лозимки мақтаб жисмоний маданияти мазмунининг назарий асослари таркибидаги атама ва тушунчаларни қўллаш академик ҳамда синфдан ташқари машғулотларда такомиллаштирилиши зарурият.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1.Nazirjonovich, Khatamov Zafarjon. "Pedagogical Methods and Conditions for the Innovative Formation of Motivation of Young Handball Players." European Journal of Economics, Finance and Business Development 1.9 (2023): 13-22.

2.Mukhammedovich, Jurayev Vokhidjon. "Psychological Foundations of Willpower in the Formation of Competition Motivation in Athletes." Central asian journal of literature, philosophy and culture 3.11 (2022): 315-318.

3.Nazirjonovich, Khatamov Zafarjon. "Pedagogical Aspects of Forming Sports

Motivation." European Journal of Economics, Finance and Business Development 1.9 (2023): 23-30.

4.Ruzimatov, Islomjon. "THE SIGNIFICANCE OF METHODS DETERMINING THE DEVELOPMENT OF LEADING PHYSICAL QUALITIES IN ROADCASTS." Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal 4.05 (2023): 177-185.

5.Erkuzievich, Islomjon Rozmatov. "THE IMPORTANCE OF THE METHODS USED IN THE DEVELOPMENT OF PHYSICAL QUALITY OF BEHAVIOR OF INVADING ATHLETES CARRYING OUT HARD WORK." ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603 11.12 (2022): 325-330.

6.Ro'zimatov, Islomjon. "Bosqon uloqtiruvchilarda jismoniy sifatlarning rivojlanishini belgilab beruvchi metodlarni ahamiyati." Scientific-theoretical journal of International education research 1.3 (2023): 92-97.

7.Rozmatov, Islamjon, and Sanjarbek Gulomjonov. "The specific importance of motor methods of special training in short-distance running." International Bulletin of Applied Science and Technology 3.3 (2023): 89-93.

8.Nazirjonovich, Xatamov Zafarjon, and Inomov Faxriddin O'rmonjonovich. "Physical Education In Higher Educational Institutions Problems Of Formation Of Professional Skills On The Basis Of Science And Practice Ytegration In The Training Of Teaching Staff." Journal of Positive School Psychology (2023): 870-876.

9.Makhmudovich, Gofurov Abdushokir, Irmatov Shavkat Anvarovich, and Inomov Fahriddin O'rmonovich. "Development of physical activity of students based on physical education and sports classes." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 135-141.

10.O'rmonjonovich, Inomov Faxriddin. "Problems of Development of Physical Culture and Sports after Independence." Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture 3.12 (2022): 58-62.

11.Иномов, Фахриддин Ўрмонович. "Стратегия подач в современном настольном теннисе." Образование наука и инновационные идеи в мире 32.1 (2023): 47-50.

12.Jurayev, Vohidjon, and Yoqubjon Ermatov. "BASICS OF ADJUSTING PHYSICAL EXERCISES FOR THE AGE OF STUDENTS WHEN INTRODUCING A HEALTHY LIFESTYLE TO STUDENTS IN THE GENERAL SECONDARY EDUCATION SYSTEM." International Bulletin of Applied Science and Technology 3.5 (2023): 1042-1045.

13. Жураев, Вохиджон Мухаммедович. "СПОРЧИЛАРНИНГ ДАЪВОГАРЛИК ДАРАЖАСИ ВА ИРОДАВИЙ СИФАТЛАРИНИНГ ПСИХОЛГИК ХУСУСИЯТЛАРИ." *Academic research in educational sciences* 4. TMA Conference (2023): 894-900.

14. Талипджанов, Алиджан Акрамович, and Бурханиддин Дониёрджон Угли Рахмонов. "ПРИВЛЕЧЕНИЯ ЖЕНЩИН К СПОРТУ." *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies*. Vol. 2. No. 4. 2023.

15. Akramovich, Talipdjanov Alidzhan. "PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.4 (2023): 225-230.

16. Akramovich, Talipdjanov Alijon, and Akhmedov Umidjon Usmonovich. "Pedagogical Requirements Of Physical Education Training In The Higher Education System." *Onomázein* 62 (2023): December (2023): 2365-2369.

17. Талипджанов, А. А., Б. Б. Нурматов, and А. А. Пармонов. "Учебно-тренировочный процесс по футболу." *International conference: problems and scientific solutions*. Vol. 1. No. 6. 2022.

18. Sultonov, Usmon Ibragimovich. "METHOD OF CONTROLLING THE TRAINING PROCESS OF LONG-DISTANCE RUNNERS." *Eurasian Journal of Academic Research* 2.3 (2022): 132-137.

19. Ibragimovich, Sultonov Usmon. "DYNAMICS OF MORPHOLOGICAL INDICATORS IN THE PHYSICAL DEVELOPMENT OF LONG-DISTANCE RUNNING." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.01 (2022): 129-132.

20. Abdukhamidovich, Moydinov Iqboljon. "PHYSICAL AND MENTAL ACTIVITY OF STUDENTS AND IT EFFECTS OF DIFFERENT HORSES." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.4 (2023): 219-224.

21. Ibragimovich, Sultanov Usmon. "DYNAMICS OF FORMATION OF PHYSICAL DEVELOPMENT AND PHYSICAL TRAINING OF LONG DISTANCE RUNNERS." *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol 7.6 (2019)

22. Ismailovna, Y. F. (2024). The importance of new technologies in forming healthy life style of students at physical training lessons. *International journal of social science & interdisciplinary research* issn: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 13(01), 34-37.

23. Шокиров Ш. Ф., Нажмиддинов А.И. (2023). Техничко-тактические приемы защиты и нападения в игре в настольный теннис. International scientific conference" innovative trends in science, practice and education 2(9), 41-47

24. Шодиев, Э., Ирматов, Ш., & Якубжонова, Ф. (2021). Jismoniy tarbiya darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish. Общество и инновации, 2(2/S), 683-687.

25. G'ayratovich, S. S. (2022). Development of volleyball sport, world championship olympic games. Asia pacific journal of marketing & management review issn: 2319-2836 Impact Factor: 7.603, 11(12), 51-54.

26. Якубжонова, Ф. И., & кизи Асқарова, М. У. (2023, November). Взаимосвязи физической и технической подготовки волейболистов. In international scientific conference" innovative trends in science, practice and education" (Vol. 2, No. 9, pp. 48-54).

27. Umarova, Z. U., & Ugli, Y. D. N. (2023). Innovative technologies and their application in sports.

28. Akramjonovich, Y. I., & Ismoilovna, Y. F. (2023). Fitness development and training in youth education. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(11), 492-495.

29. Umarov, A. A., & Umarova, Z. U. (2023). Talaba-yoshlarni jismoniy sifatlarini rivojlantirishda milliy va harakatli o'yinlarning o'rni. Scientific progress, 4(1), 260-265.